

Historische Kring Zuidhorn

5e jaargang nr. 2 december 2015

In dit nummer:

**Het Huis met de
Leeuwen en zijn
bewoners**

**De keien van de
Klinckemalaan**

**Ds. Gerrit Heeres van
strijdbare student tot
dorpsdominee**

**Schoolmeesterrapport
Noordhorn 1828**

**Noordhorn en
Zuidhorn op de
Hondsrug ?**

**Manufactuurwinkel
Takkenberg**

**De molen van de
Groene Polder**

Losse nummers € 2,50

Periodiek van de Historische Kring Zuidhorn

5^e jaargang nr. 2 december 2015

Redactie

Nico Attema
Anne Drentje
Kees Kugel
Greetje Teelken
Baukje Vrolijk

Druk RCG Groningen

Bestuur van de HKZ

<i>Voorzitter</i>	<i>P. H. Pellenbarg</i>
<i>Secretaris</i>	<i>G. Pellenbarg-Hesse</i> <i>secretarishkz@gmail.com</i>
<i>Penningmeester</i>	<i>P. Jonkman</i>
<i>Overige leden</i>	<i>A. W. Teelken, W. Renkema, G. van Agteren-Birza</i>

Archief W. Renkema. Archief is in het gemeentehuis

Website www.historischekringzuidhorn.nl

Inhoud	blz
Huis met de Leeuwen	3
Achter het huis	9
Gerhard Posthumus	11
De stenen langs de Klinckemalaan	13
Gerrit Heeres	16
Schoolmeestersrapport Noordhorn	21
Zuidhorn op de Hondsrug?	24
Manufactuurwinkel Takkenberg	27
Watermolen van de Groene Polder	31

ISSN: 2214-6008

*Foto Titelblad: Groninger student in uniform vrijwillige flankeur
1830/1831 Website Nationaal Militair Museum*

Het 'Huis met de Leeuwen' en zijn bewoners

Begin van dit jaar werd een van de redactieleden gebeld door mevrouw Esterdina (Ettie) Scheringa. Zij werd in dit huis aan de Nieuwstraat geboren en bracht er haar jeugd door. Van haar ouders erfde zij ondermeer voorwerpen, meubelen en documenten die eigendom waren geweest van vroegere bewoners.

Omdat zij en haar man gingen verhuizen wilde zij de oude papieren overdragen aan de HKZ. En zo reisden twee redactieleden naar Nijeholtwolde bij Wolvega. De reis leverde een aantal historische documenten en foto's op die gebruikt werden bij het schrijven van de volgende artikelen.

Zuidhorn Nieuwstraat 6 'Het huis met de Leeuwen' voor 1974. Opvallende elementen zijn de glazen dakkapel, met daarin de vroegere meidenkamer, en de dakruiter met klokje. Het onderhoud werd de latere eigenaren blijkbaar te duur. Zij lieten de voor lekkage gevoelige uitbouwsels afbreken.

(Rijksmonument nrs 516301 en - 02. Monumentennota Zuidhorn 2006)

Bewoners

De eerste bewoner waarvan vaststaat dat hij dit perceel met woning in 1730 verwierf is de jurist Dr. Menso Alting die een rol speelde bij het beruchte Faner proces van 1731. In 1734 werd het gekocht door de chirurgijn Pieter Nanninga. Het gezin Antje Gerkes Lijfering (1796-1882) zou hier het langst wonen.

Antje was de nog jonge weduwe van Pieter Nanninga junior, die in 1821 hertrouwde met Dr. Gerrit Posthumus ook een arts.

Uit dit laatste huwelijk werden drie kinderen geboren. Gerhard, Antje en Bieuwina. Kort na de geboorte van de jongste dochter verloor Antje opnieuw haar man. Ze bleef met drie kleine kinderen achter.

Het vaderloze gezin Posthumus

Moeder en kinderen woonden tot aan hun dood in het huis. De laatste van de kinderen, die allen ongehuwd bleven, overleed in 1913. Dit ongetrouwd zijn en het feit dat de drie zeer vermogend waren voedde de nieuwsgierigheid van de dorpsbewoners. Voldoende reden voor verhalen en geruchten want 'Broer' en zussen gingen niet met iedereen om.

En naarmate ze meer op leeftijd kwamen lieten zij zich ook minder zien. Slechts enkele bezoekers kwamen verder dan de schuur.

Naast notariële akten kennen we eigenlijk maar één betrouwbaar lijkende bron waarin over het huis en zijn bewoners wordt bericht.

Het is een boek met de merkwaardige titel: *'Oude en Nieuwe Geschiedenissen uit het Leven'*.

In dit boek geschreven door de zoon van dokter Sytze Klaases de Waard uit Grijpskerk (foto) komen de bijzonderheden uit het leven van de broer en zussen Posthumus uitgebreid ter sprake.

De auteur ontleent zijn kennis aan de verhalen van zijn vader die hun huisarts was. Op de volgende bladzijden van dit periodiek wordt verschillende malen uit deze bron geciteerd.

Verzamelplaats van waardevolle spullen

Het bijzondere van het huis was dat het door toedoen van de familie Posthumus een verzamelplaats werd van uiteenlopende voorwerpen. Deels waardevol, deels curieus en kitsch. Daaronder ook voorwerpen en materiaal afkomstig van de borg Hanckema. Zo kregen de *stenen leeuwen* die daar eeuwenlang de poort 'bewaakten' een nieuwe plaats voor de ingang van het huis aan de Nieuwstraat dat

sindsdien zijn huidige naam draagt. Ook beschilderde *deurpanelen* en de gebeeldhouwde *sluitstenen* uit de raambogen van de borg vonden hun weg naar de Nieuwstraat. Evenals het *klokje* dat vroeger in de dakruiter op de schuur hing. En de massief koperen *deurklopper* (foto rechts) die decennialang de zijdeur van het pand sierde, zat ooit op de toegangsdeur van het Huis te Faan.

De erfgenamen 1913-1974

Het is uniek dat het huis en zijn inrichting na het overlijden van Bieuwina Posthumus nog zestig jaar, min of meer in de oorspronkelijke staat bewaard zijn gebleven. Dit bijzondere feit is te danken aan het respect waarmee de erfgenamen met de bezittingen van de familie Posthumus zijn om gegaan.

De eerste was de oude huisknecht van de familie, Jogchum Offeringa.

En de tweede was diens erfgenaam: Hemke Scheeringa.

Deze laatste en vooral zijn vrouw Harmina, de moeder van Esterdina, legden een buitengewone liefde aan de dag voor huis en inventaris en aan de daarmee verbonden herinneringen. De foto's op de volgende bladzijden, die Teake Boersma van het interieur maakte, tonen hoe verzorgd de inrichting van de kamers er door haar toedoen in 1974 uitzag.

Nieuwe eigenaren

Sinds 1974 kende het huis verschillende eigenaren. De eerste was de gemeente Zuidhorn. In die periode werden de waardevol geachte delen van de inventaris die in het huis waren achtergelaten verkocht of in bruikleen gegeven.

Daaronder de bekende drie beschilderde panelen die nu in Piloersema de wanden van de hal sieren.

De familie Havinga die het pand een jaar later van de gemeente kocht liet het schuurgedeelte ingrijpend moderniseren. Daarin kwamen een gang en een aantal vertrekken. Daarbij werd de oude achtergevel uit 1877 (foto) vervangen.

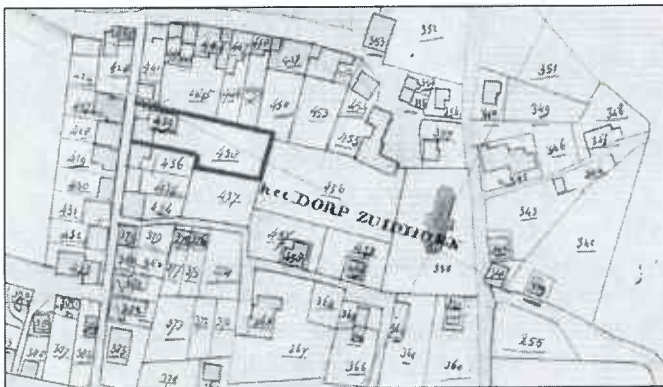
Ook de dakruiter en het glazen akeneel van de vroegere meidenkamer moesten toen of kort daarna verdwenen zijn. Evenals de massieve koperen deurklopper.

Sinds juli 2007 wordt het pand bewoond door de familie Kersten die de verschillende vertrekken liefdevol en stapsgewijs heeft opgeknapt.

Het ging hun daarbij niet zo zeer om het terugbrengen in de oude staat maar wel om het behoud van specifieke elementen zoals een stuc plafond of een schoorsteenmantel.

De na 1974 verdwenen achtergevel van de schuur. De muurankers vormen het jaartal 1877. Het jaar waarin het huis zijn huidige aanzien kreeg. En ook het jaar waarin de Hanckemaborg werd afgebroken. Onder het balkon bevond zich vroeger de deur met de middeleeuwse krijger (zie blz.9). Volgens dokter De Waard was de deur afkomstig van Hanckema. De eveneens van deze borg afkomstige gebeeldhouwde sluitstenen zijn met enige moeite boven de poort en de ramen te zien.

Zuidhorn 1832 Binnen de dikke lijn bevinden zich het huis en zijn diepe tuin. Het pand wordt dan bewoond door de 35 jarige weduwe Posthumus en haar drie kinderen.

Het interieur in 1974

Vrijwel meteen nadat mevrouw Scheeringa het huis had verlaten maakte Teake Boersma dia's van het interieur. Dankzij zijn initiatief beschikken we over een aantal kleurenopnamen die beter dan de bekende zwartwit foto's laten zien hoe goed de inrichting uit het eind van de 19e eeuw bewaard was gebleven.

Voorkamer westzijde

De gang met niet gebruikte voordeur

Tuinkamer westzijde

De achterkamer was een van de weinige vertrekken die de bewoonster in 1974 gebruikte. Het stilleven op tafel wekt de indruk alsof mevr. Scheeringa elk moment terug kan komen

Achter het Huis met de Leeuwen

Van links naar rechts: Hemke Scheeringa, Jogchum Offeringa en twee onbekende dames

De foto hierboven moet omstreeks 1922 gemaakt zijn. De centrale figuur is een oude man met pijp. Zijn naam is Jogchum Offeringa (1843-1923). Lange tijd was hij huisknecht bij de welgestelde familie Posthumus, die dit pand aan de Nieuwstraat voordien bewoonde.

Nadat Bieuwina, de laatste telg uit deze familie, in augustus 1913 was overleden erfde Offeringa het huis met een deel van de inventaris. Dat ging niet zonder slag of stoot omdat de executair testamentair de 'bankier' Reinders er aanvankelijk in geslaagd was om zijn eigen vrouw tot erfgename te laten benoemen.

Na tussenkomst van de rechtbank moest mevrouw Reinders op 5 oktober 1914 (een deel van) de onrechtmatig verkregen eigendommen aan Offeringa afstaan.

Links van Offeringa staat Hemke Scheeringa, boerenzoon afkomstig van Kuzemer een gehucht bij Niekerk. De oude Jogchum nam hem na 1914 in dienst onder de voorwaarde dat Hemke niet zou trouwen. Scheeringa hield zich aan zijn belofte en erfde - als dank - op zijn beurt in 1923 het huis en andere bezittingen van zijn werkgever.

Kort daarop trouwde Hemke met Grietje Harmina Ritsema. Hij was toen 39 jaar.

De beschilderde deur

Een interessant detail op de achtergrond is de schildering op de achterdeur. Dokter De Waard uit Grijpskerk, huisarts van de familie Posthumus, vertelde daar over het volgende:

'Achter het huis strekte zich een grote tuin uit. Ridders in volle wapenrusting waren geschilderd op de buitenkant der deuren, die toegang verleenden tot den tuin. Deze deuren evenals de stenen koppen van oude edellieden, die in de achtermuren van het huis waren bevestigd, waren afkomstig van een oud slot, dat indertijd in de buurt van het dorp had gestaan'.

Deze deur is jammergenoeg verdwenen, vergaan misschien. Gelukkig zijn de gebeeldhouwde en beschilderde sluitstenen, eveneens afkomstig van Hanckema, hier nog steeds te bewonderen.

Een van de ongeveer twintig sluitstenen afkomstig van borg Hanckema.

Daar waren ze ingemetseld in de muurbogen boven de ramen en deuren.

Hier dienen ze slechts ter versiering

Gerhard Posthumus 1828 - 1902

Tussen de oude foto's die wij van mevrouw Steekstra - Scheeringa kregen bevond zich ook dit portret van een onbekende man. Deze foto werd gemaakt door de Groningse fotograaf R.H.C. Karsses die zijn bedrijf tussen 1860 en 1900 uitoefende aan de Heereweg tegenover ingang van de Rabenhauptstraat. Op de site van de Beeldbank Groningen staat een vijftigtal door hem gemaakte portretfoto's.

Wie is die man?

Op deze foto zien we een man van in de vijftig met lange wat sliertige haren in een stijf aandoende jas. Daaronder draagt hij een vest waarop prominent een horlogeketting met daaraanhangende voorwerpen rust. Na een vakkundige digitale bewerking van de foto werd ook een bril zichtbaar. Weliswaar staat de naam van de afgebeelde man niet op de foto. Maar omdat de foto uit de boedel van de Scheeringa's komt lijkt het aannemelijk dat het hier 'Broer' Gerhard Posthumus betreft die samen met zijn twee eveneens ongetrouwde zussen in het Huis met de Leeuwen woonde. Na de dood van hun moeder erfden de drie een flink vermogen dat voortaan door Gerhard werd beheerd. Hij verpachtte het land en de boerderijen en verhandelde roerende en onroerende goederen.

Dankzij de eerder genoemde verhalen van dokter Sytze Klaassens de Waard uit Grijpskerk weten we het nodige over de leden van de familie Posthumus. In het boek van De Waard junior lezen we ondermeer hoe Gerhard Posthumus gekleed was wanneer hij de vergadering van de gemeenteraad bijwoonde. Van dat college was hij van 1875 tot 1894 lid.

*'Bij die gelegenheid droeg hij het deftige zwarte pak, dat reeds jaren dienst had gedaan bij plechtige gelegenheden; het oude repeteer horloge met den zwaren gouden horlogeketting, waaraan de typische sieraden zoals het signet en het gouden ornament, waaraan de horlogesleutel, bevestigd waren werd uit de kast en in gebruik genomen' *)*

Volgens mij is geen twijfel mogelijk: Dit is Gerhard Posthumus. De Waards beschrijving van zijn kleding en uitmonstering komt geheel overeen met wat we op deze foto zien.

*) R.de Waard 'Oude en Nieuwe Geschiedenissen uit het Leven'. blz. 93

De stenen langs de Klinckemalaan

Mei 2015 Bewoners met de witkwast actie (www.Welkom in Zuidhorn)

Vóór de aanleg van de provinciale weg was de Klinckemalaan een onverharde laan die vanaf de hoek van de Jellemaweg tot voorbij de 'Nijtoen' van Klinckema liep. Op de plaats van die vroegere *nieuwe tuin* ligt nu de begraafplaats. Deze laan was één van de oude buitensingels rond het landgoed. De Zuiderweg die in het verlengde ligt was in die tijd niet meer dan een karrespoor. Uit een oude koopakte blijkt dat er al voor 1864 grote keien langs deze laan gelegen hebben.

In dat jaar kocht de rijke weduwe Antje Posthumus die met haar drie ongetrouwde kinderen in het Huis met de Leeuwen aan de Nieuwstraat woonde, verschillende landerijen, boerderijen en huizen uit de nalatenschap van Johan Hora Buma. Daarbij hoorde ook de Klinckemalaan die toen nog Oosterweg heette. In de koopakte staat daarover de volgende bepaling:

De keyen van evengenoemde Klinckema of Oosterweg, worden uitbedongen, doch zullen in evenredigheid der koopprijs door de koopers van de Oosterburg en der gronden van Klinckema worden overgenomen voor de som van driehonderd guldens *

Witkalk

Waarschijnlijk waren de keien ook voor 1864 al wit gekalkt. Ze zullen wandelaar en voerman destijds geholpen hebben om in het donker hun weg te vinden. In dat geval zette de familie Posthumus die traditie voort. En meer, men liet ook huizen en boerderijen wit kalken. Zodat iedereen zag wat het eigendom van de familie was. De keien liggen er nog steeds. Tegenwoordig worden ze om de vijf jaar door de aanwonenden van een nieuwe laag witte verf voorzien. En schuift er eens een kei de berm in, dan wordt hij met vereende krachten weer op zijn oude plaats gezet.

Waar komen de keien vandaan

Tot voor kort leek het antwoord gemakkelijk te geven; Zuidhorn ligt immers op een keileemrug waarin de keien voor het oprapen liggen (zie artikel van Anne Drentje). Maar Ans Wegman vertelt aan de journalist van Westerkwartier dat ze ooit geplaatst zijn door de boer, die op de boerderij woonde waar tot voor kort het Zonnehuis stond en voordat de familie Scheeringa daar kwam wonen.

Die boer heeft de stenen overal weggehaald o.a. uit Drenthe en aan de laan geplaatst. Dit gebeurde met hefbomen. Haar man, die hier sinds 1934 woont, weet dat weer van zijn vader.

Haar verklaring wordt bevestigd door het onderstaande verhaal dat de oude dokter De Waard uit Grijpskerk ooit aan zijn zoon vertelde. Junior beschrijft in zijn boek op bloemrijke wijze hoe de Posthumussen kosten nog moeite spaarden om bijzondere exemplaren naar hun Klinckemalaan te laten brengen.

Een doktersvisite in 1890

- Elke week op denzelfden namiddag wachtten zoo de oude drie menschen, aan wie dit huis toebehoorde (op hun huisarts). Het behoorde hun in vollen vasten eigendom en hoeveel behoorde hun niet? Aan onroerend goed: al het land tusschen het dorp en de spoordijk, mijlen ver, met hofsteden daarbij, hofsteden welker woonhuizen alle waren witgekalkt, ten teken van wie er te gebieden had over land, vee en bewoners.

Ook waren witgekalkt de steenen die aan weerszijden van eene lange laan lagen, die naar eene van de hofsteden leidde. Deze steenen waren reusachtig van grootte en overal vandaan gehaald. Van alle kanten ontvingen de oude menschen berichten waar dergelijke groote steenen lagen, en dan was er geen houden aan; deze steenen moesten naar de laan overgebracht worden. Soms kwamen zij diep uit Drenthe; ze werden daar opgekocht; sommigen misschien afkomstig van de oude hunebedden. Dan werd er een groote boerenwagen gezonden met twee paarden er voor gespannen en met een paar arbeiders op de wagen. Zoo gebeurde het eens bij een dergelijk transport dat de wagen met den

dikken steen diep in het zand zakte waarop één van de arbeiders nadere orders ging halen. Dan werden er weer twee arbeiders met twee paarden gezonden naar de plaats des onheils, om het geheel wederom in beweging te brengen en wanneer dit nog niet gelukte, ging er weer één van de arbeiders heen om nadere bevelen te halen, en dan werden er wederom twee arbeiders met twee paarden heengezonden om mee te helpen. En zo ging het steeds voort, totdat de steen aan de laan was afgeladen. Men ziet dit verhaal is eentonig van wege de voortdurende herhaling, doch waar.

(Foto: De Waard junior, schrijver van het boek : 'Oude en Nieuwe Geschiedenissen uit het Leven')

**) Hieronder de fragmenten uit de koopakte van 1864 die betrekking hebben op aankoop van de Oosterweg en de reeds aanwezige keien:*

Perceel 69 De vaste altijd durende en in alle liniën verervende beklemming van een stuk land, genaamd Klinckemadrie, gelegen onder Zuidhorn aan de Oosterweg, kadastraal in die gemeente bekend Sectie B nummer 272 groot een bunder negenen twintig roeden tachtig ellen, zullende jaarlijks op Midwinter tot vaste huur doen de som van vijftienguldens. **Bij dit perceel hoort de Oosterweg** hiertegen strekkende, benevens het gedeelte ten noorden gelegen, welke weg kadastraal in de gemeente Zuidhorn is bekend sectie B nummer 289, ter grootte van vierenvijftig roeden, negentig ellen, en mag dit perceel worden behuisd, doch met eene behuizing.

Perceel 70 De eigendom van perceel 69 **De keyen** van evengenoemde Klinckema of Oosterweg, worden uitbedongen, doch zullen in evenredigheid der koopprijs door de koopers van de Oosterburg en der gronden van Klinckema worden overgenomen voor de som van driehonderd guldens, voorts wordt uitbedongen en niet mede verkocht al het houtgewas buiten de fruitbomen

Gerrit Heeres: van strijdbare student tot dorpsdominee

Op een mooie zomeravond in 2013 liep ik over de begraafplaats aan de Jellemaweg. Daar stuitte ik onverwacht op het graf van Gerrit Heeres, predikant te Zuidhorn van 1841-1891, nadat hij vanaf 1837 als hulppredikant zijn bejaarde grootvader Johannes Ernestus Winter tot steun was geweest. Ik las op zijn graf de intrigerende tekst: *oud sergeant bij de voormalige vrijwillige flankeurcompagnie Groninger en Franeker studenten 1830/1831, versierd met het metalen kruis*. Ik moest onmiddellijk denken aan de foto in de Hervormde Kerk, waarop het metalen kruis zijn borst siert. Ik had me altijd afgevraagd waarvoor hij die onderscheiding had gekregen. En wat blijkt? Gerrit Heeres heeft toen hij student theologie was vrijwillig als sergeant deelgenomen aan het neerslaan van de Belgische Opstand in 1830/1831.

BURGLER

TRANSPORT BV

Industrieweg 2a
9804 TG Noordhorn
Telefoon (0594) 50 25 33
Fax (0594) 50 23 93
www.burgler.nl

**Gespecialiseerd in het vervoer
van vloeistoffen**

Dierenspeciaalzaak
Tuinbenodigdheden
Hengelsport
Vrijtijdsartikelen.

Dorpsvenne 5 / Nieuwstraat 3
Tel.: 0594 502502
Fax: 0594 507649
(We bezorgen gratis)
e-mail: ahcwegman@cs.com
www.arnoldwegman.nl

**Tegen inlevering van deze advertentie 10% korting op uw aankopen
(geldt niet voor aanbiedingen)**

TWEEWIELERHUIS S. DE VRIES

Noorderweg 2
9804 RM Noordhorn
0594-502066

Bezoek ook onze website:

www.devriestweewielersnoordhorn.nl

BOS

MANNENMODE

Bos Mannenmode
Hoofdstraat 10
9801BX Zuidhorn

Voorstraat 97
9291CE Kollum

H. Schipper

Administratieve en financiële
dienstverlening

Hans Schipper

Boslaan 46
9801 HH Zuidhorn
tel. 06-51560292
E-mail :
hans.schipper@hetnet.nl

Autobedrijf
Freddy van der Veen

Nieuwe en gebruikte auto's

Handelsweg 19b
9804 TK Noordhorn - Zuidhorn
Tel. 0594 - 502 433 / 502 414
Fax 0594 - 500 044

Universeel reparatiebedrijf

www.freddyvanderveen.nl

P.H. Matter
Gediplomeerd bestrijdingstechnicus

Ongediertebestrijding:

ratten, muizen, wespen, vlooien,
houtworm, bedwants, kakkerlak,
vleesvlieg, muggen, mijten, vliegen,
ovenvisjes, pissebedden, biktoren,
woelratten, enz.

*Tevens uw adres voor advies,
zwambestrijding, vogelwering en vochtwering*

Meidoornstraat 1
9804 SH Noordhorn
Tel. 0594-503005
Mobiel 06-57584262
E mail info@mollencursus.nl

Zoek het niet te ver haal het bij de Zevenster

• **Diervoeders voor:**

Honden, Katten, Knaagieren, Vogels en Kippen

• **Diverse Tuinbenodigdheden**

Kunstmest, Kalk, Potgrond, Koemestkorrels

• **Fabura afzetting**

• **Werkkleding**

Overalls, Werkschoenen, Klompen en Laarzen

• **Koepmans verf**, verf voor huis en tuin

• **Spedgoed** o.a. Siko, Lego, Duplo

Zie ook www.babyenkindshop.nl

De Zevenster

Kuipers v.o.f.

De Gast 82 – Zuidhorn

Tel. 0594-502074

► Verkoop nieuwe en gebruikte auto's

► Reparatie, onderhoud en APK van alle merken

Toyota dealer

Pijpker

Langestraat 22 Noordhorn

Tel. 0594-507850

Gezellig uit eten?

Ook dat kan in ons mooie bedrijf

Tevens voor feesten en catering

De Gast 39 9801AB Zuidhorn

Tel. 0594-502143 www.balk-zalencentrum.nl

Administratiekantoor

Rossing

www.rossingadm.nl

Rabobank

Dominee Heeres

Gerrit Heeres werd op 10 oktober 1810 in Groningen geboren en op 24 oktober 1810 gedoopt in de Der Aa-Kerk. Hij was de zoon van Roelof Heeres en Petronella Winter, een dochter van Johannes Ernestus Winter, die van 1778-1841 predikant is geweest van de Hervormde Kerk van Zuidhorn. Gerrit Heeres studeerde theologie aan de universiteit van Groningen, zoals zijn grootvader Jan Ernst Winter ook had gedaan. In 1837 komt Gerrit, inmiddels afgestudeerd, in dienst als hulpprediker in Zuidhorn.

Emeritaat voor predikanten was een onbekend verschijnsel; dominees werkten doorgaans door tot hun dood. Jan Ernst Winter had in 1837 de eerbiedwaardige leeftijd van 86 jaar bereikt en was al zestig jaar predikant in Zuidhorn. Hij had behoefte aan ondersteuning. In 1841, na het overlijden van zijn grootvader, werd Gerrit Heeres zijn opvolger.

Hij zou aanblijven tot 1891.

Op 3 maart 1844 trouwde Gerrit met Janna Wilhelmina Doorenbos, wier vader predikant te Smilde was. Zij was een intelligente vrouw, die door haar vader bekend was gemaakt met de grondbeginselen van de klassieke

talen. Ze kregen vier kinderen, waarvan Jan Ernst Heeres de bekendste is. Hij werd hoogleraar koloniale geschiedenis in Leiden en speelde een grote rol in de liberale politiek. Hij bracht het tot lid van de Tweede Kamer.

Gerrit Heeres overleed in Groningen op 11 augustus 1892. De begrafenisstoet kwam uit Groningen, de kerkenraad van de Hervormde Kerk van Zuidhorn voegde zich daarbij ter hoogte van Aduard. De stoet werd in Zuidhorn nog aangevuld met vele gemeenteleden en belangstellenden. (Zijn zoon) Jan Ernst Heeres heeft op de begraafplaats gesproken.

De aanleiding van de veldtocht

De tekst op zijn graf toont hoe buitengewoon trots Gerrit Heeres was op zijn deelname aan de Tiendaagse Veldtocht, de naam waarmee de inzet van het Nederlandse leger in 1830 de geschiedenis is ingegaan. Wat was er aan de hand? In 1815 was op het Wener Congres, na de nederlaag van Napoleon bij Waterloo, besloten de noordelijke en zuidelijke Nederlanden weer samen te voegen, onder leiding van Koning Willem I. Willem I had een autoritaire regeerstijl. Zo voortvarend als hij de economie stimuleerde, zo conservatief was zijn politiek. In bestuur en legerleiding waren de Zuid-Nederlanders zwaar ondervertegenwoordigd, hoewel ze een groter deel van de bevolking en het leger uitmaakten. Ook de taalstrijd tussen Vlamingen en Walen speelde al een rol. De katholieken, die de meerderheid van de bevolking uitmaakten, eisten vrijheid van onderwijs en godsdienst en de nieuw-liberalen hadden bezwaren tegen de repressieve regeerstijl van Willem I. Na de uitvoering van een opera op 25 augustus 1830 in Brussel ontstonden georganiseerde rellen van Fransgezinde separatisten, gevolgd door volksrumoer. Het Voorlopig Bewind van de Zuidelijke Nederlanden riep op 4 oktober 1830 de onafhankelijkheid uit en Leopold van Saksen-Coburg werd benoemd tot koning der Belgen. Een golf van nationalisme ging door Nederland. Koning Willem I besloot het leger in te zetten. Op 5 oktober 1830 verscheen een proclamatie, waarin deze vorst de natie opriep de wapens op te nemen: *Welaan! Te Wapen, op de dringende bede van Uwen Vorst. Te Wapen, voor de zaak van orde en regt. Te Wapen, onder ootmoedig en biddend opzien tot den Almachtigen God, die Nederland en Oranje zo dikwerf uit de grootste gevaren heeft gered.* Op deze oproep werd in studentenkringen enthousiast gereageerd. Ook in het verafgelegen Groningen was de opwindingsgroot. Honderdzeventien studenten van de Groninger universiteit meldten zich aan.

De theologiestudenten waren goed vertegenwoordigd. Zelfs twee hoogleraren, Van Oordt en Vrolik, deden dienst in de rang van tweede luitenant. Er waren vier sergeants, een van hen was Gerrit Heeres. Ook de universiteit van Franeker leverde vrijwilligers. Er werden strijdlieden en gedichten geschreven. De Groningse dichter Spandaw (afb.) schreef:

Ten strijd! Een dolle muiterschaar
heeft eed en trouw verbroken
en Hollands erfgrond aangerand;
ten heiligen strijd voor 't vaderland!
De Koning heeft gesproken.

De vrijwillige flankeurs uit Groningen

Op 26 november 1830 vertrok de compagnie vrijwillige flankeurs per schip over het Hoendiep vanuit Groningen richting Harlingen. Daarbij voer men langs Noordhorner Tolhek via Stroobos naar Dokkum, waar de vrijwilligers op 'eene wijn' werden getrakteerd. Vandaar voeren ze over de Zuiderzee naar Amsterdam, waarbij een groot aantal manschappen door de storm die opstak zeeziek werd. Toen ging de tocht via Utrecht en Gorcum naar Breda. In Etten werd de compagnie ingekwartierd bij de bevolking.

De volgende maanden zouden de dappere vrijwilligers geen vijand te zien krijgen. Pas op 25 februari 1831 kwamen de heren te Chaam op gehoorsafstand van het Belgische leger. Bijna een jaar lang bestonden hun activiteiten voornamelijk uit schietoefeningen, marsen en het rondtrekken tussen verschillende dorpen in Noord-Brabant. Een van de flankeurs schreef naar huis: *Wij vervelen ons hier geweldig, want het is niets dan poetsen, exerceren en vroeg opstaan en dat kan ik niet best.*

In de buurt van Leuven wordt een enkel schot gelost, maar veel stelt het niet voor. Op 14 augustus 1831 begon de terugtocht van het Nederlandse leger uit België. De vrijwillige flankeurs werden als ware helden binnengehaald. In de stad Groningen werd hun een uitvoerig feestprogramma aangeboden. Tijdens een kerkdienst in de Martinikerk benadrukte professor Hofstede de Groot: *Gij streedt als Helden en overwon en niemand uwer viel in den moordenden krijg.*

Huldiging en decoratie

Op 22 juni 1832 stonden de flankeurs op de Grote Markt aangetreden om het Metalen Kruis in ontvangst te nemen. Dit onderscheidingsteken was gegoten uit het metaal van twee bij Hasselt buitgemaakte kanonnen.

Na bijna een jaar militaire dienst namen de vrijwilligers weer plaats in de collegebanken. De flankeurs bleven lang een hechte groep.

Nog in 1873 was een deel van hen aanwezig bij de onthulling van het Graaf Adolfmonument in Heiligerlee.

Dat ze hun ervaringen als onvergetelijk hebben beschouwd, blijkt uit de nadrukkelijke vermelding ervan op het graf van Gerrit Heeres, zestig jaar later.

Voor en achterkant van het herinneringskruis dat Gerrit Heeres op de foto draagt. Hij en de andere vrijwillige flankeurs kregen een exemplaar met een geel-groen gestreept lint. De beroepssoldaten kregen dezelfde medaille maar dan voorzien van een lintje met Nassau - blauwe en gele strepen. De tekening op de titelbladzijde van dit nummer geeft een indruk van Gerrit Heeres' uitmonstering in 1830/31.

Schoolmeesterrapport Noordhorn 1828

Op verschillende manieren kwamen deze schoolmeesterrapporten onder onze aandacht, laatstelijk door de heer Aardema uit Zuidhorn.

De Commissie van Onderwijs in de provincie Groningen is in het begin van de 19e eeuw in het leven geroepen onder andere om toezicht te houden op de kwaliteit van het onderwijs en de bevordering daarvan. Omdat er nauwelijks onderwijsmateriaal over de provincie zelf was werd een aantal pogingen ondernomen om daarin te voorzien. Een actie om een geologische kaart en een topografische kaart te maken strandde vanwege te weinig gegevens. Om dat probleem toch aan te pakken (en om nog meer inzicht te krijgen in cultuur, taal, zeden en gebruiken) werd in 1828 besloten om een lijst met vragen naar alle 200 scholen in de provincie te sturen. Hierop kwam een antwoord van maar liefst 175 scholen, en die antwoorden staan bekend als de 'Schoolmeesterrapporten'.

Ze bevatten samen een schat aan informatie die destijds lang niet uitputtend kon worden gebruikt. Het boek van Westendorp in 1837: 'Beknopte aardrijks-, geschiedkundige en plaatsbeschrijving der provincie Groningen' bevat wel veel informatie uit de rapporten. Het is een verbeterde en uitgebreidere versie van het gelijknamige boek uit 1818 van H. Kremers, schoolmeester in o.a. Zuidhorn en Finsterwolde.

Ongeveer 20 jaar geleden hebben medewerkers van de Faculteit der Letteren van de Rijksuniversiteit Groningen deelstudies gemaakt, over bijvoorbeeld economische en sociale aspecten, onderwijs, onderwijzers, volkscultuur, bijgeloof, taal, naamkunde en dat werk is gepubliceerd. [P. Boekholt en J van der Kooi,(red.) 'Spiegel van Groningen' Groninger Historische reeks nr 13, Van Gorcum, 1996].

Alle rapporten zijn bewaard en voor ieder te zien op de website van de Groninger Archieven, bijvoorbeeld
www.groningerarchieven.nl/bronbewerkingen/schoolmeesterrapporten > Noordhorn.

De vragenlijst aan de schoolmeesters bevatte 17 vragen, waarvan de eerste tien vooral bedoeld waren voor informatie over de topografie en de bodem en de volgende vooral over economie, religie taal, zeden en gebruiken.

In het volgende een klein deel van het Schoolmeestersrapport over Noordhorn geschreven door meester E.K.Knoop.

(We houden de nummering uit de vragenlijst aan).

1. (*Vraag*) *Hoe is de naam van uwe woonplaats?* (Antwoord) Noordhorn.

2. *Welke gehuchten en buurtschappen liggen in dezelve? Hoe ver en in welke strekking liggen deze gehuchten of buurtschappen van de kerk?*

Het dorp Noordhorn, ligt ten noorden van Zuidhorn, op eene zandige hoogte, in eene zuidelyke en noordelyke strekking. Eene breede sloot, waarover men voor eenige jaren, een steenen brugje in plaats van een houten vervallene gemaakt heeft, nog het Hoogebeunje genaamd, scheidt genoemde dorp van Zuidhorn.

Het dorp heeft misschien zynen naam ontleend van een hoek lands, toen het by de eerste bevolking bewoond is geworden, en de ommestreken nog zee was. In het Oldambt geeft men thans nog aan een' hoek (b.v. hy zit in den hoek van den haard) ook wel den naam "hy zit in den horn van den haard"; dus horn, beteekent zoo veel als hoek en hiervandaan Noordhorn of noordhoek, en het bygevoegde Noord, ter onderscheiding van Zuidhorn. Deze beide dorpen maken te zamen de burgerlyke gemeente Zuidhorn uit.

Noordhorn is een aangenaam gelegen dorp; wegens de passage der rytuigen naar – en van Groningen en Vriesland, wordt het zeer verlevendigd. In vorige tyden plagten de rytuigen achter aan den Westkant van het dorp langs te ryden, alwaar de algemeene rydweg was. Naderhand is deze passagie verlegd, misschien ook om het dorp meer te verlevendigen, slechts van eenige schreden lands, heeft men eenen weg aangelegd, zoo dat thans de passagie tot min of meer aan het midden des dorps gaat, en dan westelyk afdraait; waarom deze thans nog de nieuwe weg genoemd wordt.

Onder het dorp Noordhorn vindt men de buurt Oxwerd aan eenen voorouden dyk gelegen, alwaar men zwaar kleiland vindt. Hetzelve strekt zich uit naar het dorp Niezyl, ten westen van Noordhorn.

Even ten Zuiden van de buurt Oxwerd vindt men thans nog eenen appelhof, dat toen ter tyd den naam droeg Uildersma. Drie of vier stukken lands ten Oosten van eene kolk, en ten noorden van den Heereweg van Noordhorn naar Niezyl, vindt men aan den zoogenoemden ouden dyk een stuk lands, dat nog Brandsenborg heet; waarschyntlyk heeft hier ook eene heerlykheid gestaan, want hetzelve is inwendig vol stukken steen en kalk.

7. *Welke bosschen zijn daar?*

Het dorp Noordhorn heeft een groot en uitmuntend wel onderhoudend bosch even benoorden het dorp, toebehoorende aan mevrouw de Wedw. van den Heer

Geertsema van Sjallesma; van welk bosch vele ingezetenen by den zomer gebruik maken, om zich voor de warme zonnestralen in het aangename lommer te beschermen. Hetzelve bestaat meest uit eiken- en beukenboomen.

11. *Welke Fabryken, Trafyken of Handwerken worden daarin gedreven?*

Onder de fabryken zyn er twee vyfschacht- en linneweveryen, twee yzersmederyen, drie broodbakkers, een Lederbereider en onderscheidene handwerkers, als: een Schilder – en Kamerbehang, Stelmakers, Kuipers, timmerlieden en Metselaars, Schoenmakers, Verwers en glazemakers, Horologie- en Uurwerkmakers, Grossiers in sterke dranken, winkeliers en Herbergen geen gebrek.

15. *Hoe is hunne platte taal? Men verlangt dit door naïve en uitgekozene voorbeelden opgehelderd te zien.*

Men spreekt hier algemeen den platduitschen tongval; b.v. iemand die des avonds wordt uitgekleeft zegt men: hy boit hem al uut. Zoo ook onder de kinderen, gelyk of het een zoontje of dochttertje is: 't jong is al op bed, heste 't jong op d'arm? Ook wanneer men het woord weinig bedoelt, zegt men: er is jampt niet meer ien, dat is: er is weinig meer in.

Wanneer er iemand is, die iets te zoek gebragt heeft, zegt men: heste dien buusdoek weer wegkontjet? wederom wanneer sommige zelfstandige naamwoorden volstrekt enkelvoudig zyn, gebruikt men dezelve hier meervoudig; b.v. Is er nog tabak in uwe doos? Ja er is nog gown ien. Is er nog zand in het vat? Ja er is nog gown ien: Kookt de chocolade al? Ja zy komen er al aan, (dat is, dat het omhoog komt ryzen.) enz. **doch de beschaving in taal neemt langzamerhand toe.**

N.B. In het genoemde boek 'Spiegel van Groningen' laat Siemon Reker zien dat de laatste opmerking ('beschaving in taal neemt toe') door meerdere schoolmeesters wordt gemaakt. In hetzelfde boek bespreekt Jurjen van der Kooi aspecten van de volkscultuur, aan de hand van door schoolmeesters genoemde gewoontes en gebruiken bijvoorbeeld bij en na een begrafenis. Er is na afloop meestal een maaltijd (en een 'borrel') in het sterfhuis. In het Westerkwartier is er meestal wittebrood en bier bij die maaltijd, maar in Noordhorn is dat meer precies genoemd namelijk 'wittebrood met of zonder krenten'.

In een volgend nummer bespreken we het rapport van Zuidhorn.

Noordhorn en Zuidhorn op een uitloper van de Hondsrug?

Je hoort het wel eens: 'Noordhorn en Zuidhorn liggen wat hoger, namelijk op een uitloper van de Hondsrug'. Nu heb ik op school geleerd dat de Hondsrug een heuvelrug is, die in een vrijwel rechte lijn loopt vanaf Emmen naar Groningen. Die heuvelrug zou gevormd zijn in de IJstijd. Noordhorn en Zuidhorn liggen samen wél op een ruggetje, maar dat past helemaal niet op die lijn. Hoe zit dat nu?

Ik ben eens wat gaan 'sneupen' op het internet en in mijn boekenkast. Natuurlijk kwam ik van alles tegen over ijstijden, over geologische tijdperken en afzettingen, en oudheidkundige indelingen. Eigenlijk wilde ik maar een paar dingen helder hebben zonder allerlei ingewikkelde theorieën. Ik werd geweldig geholpen met bijgaande kaart. We moeten wel even ruim 200 000 jaar terug. Toen was Noord – Nederland, grotendeels bedekt met een heel dikke laag ijs, aanvankelijk was de beweging in zuidwestelijke richting en de eindgrens werd ongeveer de lijn Haarlem-Nijmegen.

Onder dit ijs zat allerlei materiaal dat door de zware ijslaag was vernalen: grind, keien, klei en zand. Samen heet dit keileem. Dit gebeurde in het gele gebied op het kaartje, de formatie van Drenthe. Daarna kwam er een stroom van landijs uit het Noordzeegebied in Zuidoostelijke richting, eigenlijk alleen in Groningen en oostelijk Drenthe.

Dit wordt wel de derde ijstijd genoemd. Door stuwning ontstond er een stelsel van ruggen met keileem die alle in de richting NNW – ZZO lopen, de donkerbruine lijnen op het kaartje. Het is niet helemaal zeker hoe die ruggen zijn ontstaan maar zeer waarschijnlijk doordat de schuivende gletsjers het materiaal hebben opgestuwd.

De belangrijkste rug is de Hondsrug (H op het kaartje), die het meest aan de oostkant ligt; Groningen (G) en Emmen (E) liggen daar op. En we zien nog drie ruggen, weliswaar veel korter, maar duidelijk evenwijdig aan die Hondsrug. Van oost naar west heten die ruggen (naar de plaatsen) de Tynaarlorig (T), de Rolderrug (R) en de Zeijenrug (Z). We weten dat

Noordhorn en Zuidhorn ook samen op een keileemrug liggen, en als we nu goed kijken zien we het lijntje (N Z) liggen op de Rolderrug. Jaren geleden vertelde Arend Clingeborg (overleden juli 1998) mij iets over de Hondsrug. Hij was bodemkundige en heeft veel werk gedaan op het gebied van Bodemkartering. Uit bodemonderzoek was gebleken dat de Hondsrug niet in de stad Groningen eindigde, maar dat de keileemrug zich op enige diepte voortzette, en ergens verder naar het noorden weer dichterbij de oppervlakte kwam, nl. bij Winsum-Baflo. Die opmerking staat ook bij de beschrijving van de bodemkaart van Nederland (deel Groningen) die ik destijds van Clingeborg heb gekregen.

Kaart van Noord-Nederland. Het gele gebied is het Drentse plateau, met veel zand en keileem, achtergelaten door het ijs na de derde ijstijd. De donkerbruine lijnen zijn vier keileemruggen. G = Groningen, E = Emmen, Z= Zuidhorn en N= Noordhorn. (Het groene – vooral klei - is veel jonger). Gevonden bij websites www.geocaching.com/geocache/GC350JT www.inenomassen.nl/hondsrug.html

Nog even iets over de dikte van die keileemruggen. Ik noem hier een paar gemeten diktes in meters: Hondsrug Nieuwe Kerkhof Groningen 15 m, richting Haren ruim 6 m, Gieten 7 m en Emmen zelfs 20 m. Tynaarlo rug bij Hoogkerk 6.5 m; Rolderrug bij Noordhorn ruim 8 m.

De rug van Noordhorn/Zuidhorn is twee keer ernstig ‘kapot’ gemaakt. De eerste keer bij het graven van het Van Starckenborghkanaal, 80 jaar geleden, en de tweede keer eind 2013 bij het graven van het tunnel-tracee bij Noordhorn. Op de foto (van Jan Blaauw, Noordhorn) zie je die werkzaamheden en ook allerlei kleuren leem en zand.

Foto gemaakt door Jan Blaauw eind 2013 bij de werkzaamheden voor de tunnel bij Noordhorn. Een prachtige doorsnede van de keileemrug.

Terugkomend op de titel van het verhaal: 'Noordhorn en Zuidhorn op een uitloper van de Hondsrug?' Het antwoord is zeer duidelijk 'Nee'. De beide dorpen liggen wel op een keileem-ruggetje de 'Rolderrug' dat in dezelfde tijd is ontstaan als de Hondsrug, nl. zo'n 200 000 jaar geleden na de derde ijstijd.

Manufactuurwinkel Takkenberg

Je eigen kleren maken of laten maken was vroeger heel gebruikelijk.

De benodigde materialen kocht je bij de manufactuurwinkel.

Voor de gewone man was dit ook het adres voor pasklare kleding, zoals jongenspakjes, regenmantels, geweven ondergoed enz.

De meer welgestelden gingen meestal naar de stad, naar winkels als

Meijering, Zwartsenberg en L. de Vries & Zn aan de Vismarkt.

In Zuidhorn kon je in de periode 1900-1940 bij veel winkels en thuiswerkers terecht voor pasklare en gemaakte kleding.

In genoemde periode waren er volgens gegevens uit het boek *“Gisteren voor de lens”* in het dorp 6 manufactuurwinkels, waaronder 2 venters, 7 kleermakers, 2 naaisters, 3 hoedenmakers en 2 brei-inrichtingen.

In de Molenstraat was ook een naaimachinezaak. Vanaf 1850 kwam de naaimachine in gebruik, eerst met handbediening en later als trapnaai – machine. De laatste machine was grote verbetering omdat je de handen nu vrij had. Bekende merken in die tijd waren Singer en Pfaff.

Het is nu ca. 155 jaar geleden dat Hendericus Takkenberg het pand Nieuwstraat 3 kocht en daar een manufactuurwinkel vestigde.

In dit artikel wordt op de geschiedenis van deze winkel nader ingegaan.

Ca 1900 Nieuwstraat, gezien naar de Jellemaweg. Eerste huis rechts is de winkel van Takkenberg, gelegen tegenover het Huis met de Leeuwen.

Manufactuurwinkel Takkenberg aan de Nieuwstraat

In 1849 kochten Hendericus Takkenberg, van beroep koopman, en zijn vrouw Allegonda Boelens het huis Nieuwstraat 3 voor f 500,-

In een advertentie van Takkenberg in de Leeuwarder Courant van 3 augustus 1929 werd vermeld dat al vanaf 1879, de winkel was toen inmiddels al verhuisd naar De Gast, aan wolbewerking werd gedaan (zie advertentie). Het bewerken van wol was de specialiteit van de fam.

Takkenberg. Je bracht je schapenwol er heen en je kreeg er wollen dekens of breiwol voor terug.

Uit de genoemde 50-jarige periode kan je afleiden dat de winkel in de Nieuwstraat in 1879 van start ging. Hendericus en Allegonda Takkenberg kregen 6 kinderen: twee zonen en vier dochters.

Toen Hendericus in 1886 overleed werd de winkel voortgezet door zijn zoon Bernardus Fredericus en zijn dochters Frederica Johanna en Wilhelmina. In 1892 stierf ook moeder Allegonda en werd, ingevolge het testament, in dat jaar de boedel verdeeld.

Vermoedelijk werd de winkel niet toegewezen aan zoon Bernardus Fredericus, want hij vestigde zich in 1892 aan De Gast.

1906 Luchtfoto genomen vanaf het postkantoor. Het pand met het reclamebord aan de gevel is van Takkenberg geweest. Nu winkelier Trip.

Manufactuurwinkel verhuisde in 1892 naar De Gast 32

Bernardus Fredericus kocht in 1879 aan de Gast twee stukken land (A 986 en 987) van Hendrik Bos uit Kollum en heeft vermoedelijk op deze plek, waar later in 1900 het winkelpand nr. 32 stond al eerder een huis gebouwd.

Winkel Takkenberg aan de Gast 32

Toen Bernardus in 1901 overleed, nam zijn zoon Martinus Christianus (zie foto) de zaak over. Uit de advertenties van de jaren 1923 –1950 blijkt dat hij, zoals reeds verteld, gespecialiseerd was in wollen dekens en breiwol. Om die te maken kocht hij schapenwol van de boeren uit de omgeving.

Bernardus was van katholieke huize. Hij was kerk- en armmeester van de St. Jozefparochie te Zuidhorn. En hij was een ondernemend persoon. Zo bezat hij twee boerderijen: één bij het station Zuidhorn en één bij de Westergast. In 1925 kreeg hij van de gemeente toestemming voor het bouwen van een herenhuis op het hoekperceel gelegen tussen het spoor en De Gast. Nu nummer 30. Dit huis was ontworpen door architect K. Siekman en werd gebouwd door de aannemer A. Postema uit Zuidhorn.

Waarschijnlijk is Martinus daar zelf gaan wonen en heeft zijn zoon en opvolger Bernard de bij de winkel behorende woning betrokken. Hij overleed in 1953 waarna zijn zoon Bernard de winkel tot het jaar 1954 voortzette. In dat jaar werd de woning met winkel te koop aangeboden inclusief inboedel (zie advertentie). Een latere eigenaar verbouwde het winkelpand weer tot woning door onder andere het winkelraam te veranderen in twee ramen.

Zoon Bernard kocht in 1955 het huis De Gast 22 met de naam 'Elisabeth'. Hij kreeg op 8 september 1955 vergunning voor het aanbrengen van een raam in de zijgevel en het maken van een douche. Hij woonde hier met zijn huishoudster Eltje Hoeksema, die eerder naaister was van de manufactuurzaak.

BEHUIZING
annex Winkelpand
ZUIDHORN

Woensdag 21 Juli 1954, des avonds 7.30 uur, in het Hotel ADDENS te Zuidhorn, zal, wegens sterfgeval, ten verzoeken van de heer B. F. TAKKENBERG publiek worden verkocht:

BEHUIZING

met grote winkel (lang plm. 20 meter), erf, schuur en grond, groot 9.20 aren, op zeer gunstige stand te Zuidhorn, De Gast 32.

In het pand is tot dusver een manufactuurzaak uitgeoefend, doch het is ook voor vele andere doeleinden zeer geschikt.

Aanv. en bet. 15 Aug 1954.

Geheel ontruimd.

Besichtiging: 12 15 19 Juli en dag van verkoop, nam. 2-4 uur.

H. JENSEMA
 Notaris te Zuidhorn

Huis Elisabeth aan de Gast 22. Gebouwd in 1906 in opdracht van de Gebr. Barkmeijer op 2700 are grond, gekocht van de uit Groningen afkomstige Catharina Bindervoet voor f 2700.

Watermolen van de Groene Polder

Onlangs kwam er tijdens een gesprek bij Sjabbo Datema een kranten-knipstel te voorschijn met een stukje van Jan Blaauw in 'Noordhorn Nu' (april 2007) met als titel 'Boot in Schipsloot'. De foto bij dat stukje staat op de achterzijde. We zien de Schipsloot en ook waar die schipsloot voor bedoeld was: om een schip met vracht naar en van Noordhorn te brengen.

Maar achter het schip zien we een gebouwtje met het specifieke uiterlijk van de huisjes die destijds langs een spoorbaan werden gebouwd. Bijvoorbeeld voor de bediening van overwegen of bruggen. En we zien ook een molen. Wat is nu zo bijzonder aan deze foto?

Uit de ligging ten opzichte van de spoorbaan en de Schipsloot kunnen we ruwweg bepalen waar die molen gestaan heeft. Maar een molenkenner ziet veel meer, namelijk dat het een grote spinnenkop is. En dan 'valt het kwartje'. In het boek 'Boerderijen in en om Noordhorn, Zuidhorn en Brilt' (uitgegeven door HKZ in maart 2009), staan hoofdstukken over de polders en over de molens in ons gebied; het molen - hoofdstuk is geschreven door Derk Jan Tinga. Van veel molens zijn afbeeldingen opgenomen, maar in de zeer uitgebreide verzameling van Tinga ontbrak een foto van de Watermolen van de Groene Polder.

Hieronder volgt de beschrijving van die molen door Tinga op pagina 71 van het Boerderijenboek

Watermolen van de Groene Polder (De Groene Molen, gebouwd voor 1837, afgebroken omstreeks 1906). (Kad. nr.: Zuidhorn sectie F. nr. 104). Deze grote spinnenkop stond ten zuiden van de spoorweg, 1 km ten zuidwesten van de kerk en pompte het water in de Noordhorner Schipsloot.

Hij had een vlucht van 13 meter en dreef een vijzel van 95 cm doorsnede aan. De molen was met zeilen uitgerust. De opvoerhoogte ging van m 1,45 -W.P. tot m 0,03 -W.P. Op deze plek is later (na 1906) een Amerikaanse windmotor geplaatst, die inmiddels ook weer is verdwenen. In 1932 was deze nog aanwezig.

Dus de foto 'Boot in Schipsloot' is minstens 110 jaar geleden gemaakt!

Boven: 1916 spoorwegovergang Mokkenburgerweg vanuit het oosten gezien.
 Links de Noordhorner Schipsloot met beurtschip. Aan de overkant van de spoordijk een
 'spinnekop', de molen van de Groene Polder zie nummer 9 op de onderstaande polderkaart.
 De Groene Polder wordt aangeduid met een D. Nummer 10 is de watermolen van de
 Mokkenburger Polder. Beide molens loosden op de Noordhorner Schipsloot

